

„A DOSTANU STRHLÉ?“ VELIKONOČNÍ KLEPAČKA V RADĚJOVĚ

Klára Binderová, Ústav evropské etnologie, Filozofická fakulta Masarykovy univerzity, Brno

Studie sleduje výjimečně zachovalý obyčej velikonočního klepání provozovaný v Radějově předškolními a školními dětmi. Poukazuje na jejich rozvinutou organizaci, na zábavnou i závaznou část klepání.

V následující práci bych chtěla upozornit na jev, kterému dle mého názoru nebyla v odborné literatuře doposud věnována patřičná pozornost. Jedná se o velikonoční klepání v jihomoravské vesnici Radějov, které se zde uchovalo ve výjimečně rozvinuté podobě.¹ Sledovány jsou jeho projevy od poloviny 20. století po současnost. Zaměření se na uvedené časové období umožňuje práci s informátory, díky níž můžeme zohlednit stanovisko nositelů obyčeje. To je také pro uvedenou práci stěžejní. Zkoumána je tak nejen formální stránka velikonočního klepání, ale i jeho obsahové hledisko objasňující význam jevu pro vesnické společenství, vztahy mezi účastníky, jejich motivaci k činnosti i hodnotový systém. V daném časovém rozmezí je také pozorován vývoj obyčeje v závislosti na dobových podmínkách.

Rozhovory s informátory byly doplněny zúčastněným pozorováním, prací s fotografiemi,² literaturou i archivními materiály.

Uvedená práce nevyčerpává problematiku velikonočního klepání v Radějově zcela, ale vybírá si pouze její část. Téma nabízí možnost dalšího rozvinutí například v oblasti historického a geografického srovnání nejen na jihovýchodní Moravě, ale i v přílehlých oblastech Slovenska.

Úvodem

Zvony zaujímají v kulturní tradici křesťanské Evropy nezastupitelné místo. Po staletí svým zvoněním odměřují čas, svolávají k modlitbě, ohlašují radostné i bolestné události. Jedenkrát do roka však jejich hlas umlká. Po dobu pašijových dnů od Gloria³ znějícího při obřadu na Zelený čtvrtek do Gloria na Bílou sobotu si katolická církev připomíná Kristovo utrpení a smrt. Tehdy je držen obřadní smutek. Vyjadřován je zvučením dřevěných klepadel, které na veřejných prostranstvích i při bohoslužbách již od 8. století zvony nahrazují.⁴

Ve venkovském prostředí českých zemí o tomto čase sehrávalo významnou úlohu klepání (hrkání, řehtání), obyčej obchůzkového charakteru, při němž místní chlapci vybranými samozvučnými nástroji oznamovali poledne, klekání i hodinu Kristovy smrti.⁵

Etnologické a kulturněhistorické výzkumy uskutečňované v průběhu posledních desetiletí rozlišují v projevech obyčejové tradice jednotlivé kulturní vrstvy. Některé jsou spojovány s dobou předkřesťanskou, jiné s novějšími vlivy.⁶ Její nejstarší vrstvu formoval a uchovával způsob života zemědělského obyvatelstva. To podle Věry Frolcové nepovažovalo naplnění základních životních potřeb za samozřejmost, ale za něco, o co je třeba usilovat praktickými i duchovními prostředky. Jeho konání nebylo individuální, ale patřilo k většímu celku v řádu přírody.⁷

Ve snaze zabezpečit zdárný počátek nového hospodářského roku byl velký význam připisován obyčejům vztahujícím se k období přechodu od konce zimy k počátku léta, které k zajištění žádaného cíle využívaly také prostředků ochranné magie. Mezi tyto obyčeje řadíme i velikonoční klepání. To mimo prvky vycházející ze světonázoru zemědělského obyva-

telstva žijícího v úzkém sepětí s přírodou souběžně obsahuje i složku křesťanskou.⁸ Velikonoční téma zániku a obrody je tak znázorňováno ve dvou rovinách. V souvislosti s ukončením starého a počátkem nového vegetačního cyklu a ve spojitosti s připomínkou Kristovy smrti a zmrtvýchvstáním, tedy s opuštěním dosavadního a zahájením nového duchovního života každého člověka. V neposlední řadě v sobě klepání zahrnuje aspekt sociální. Chlapci se zařazují do organizace klepáčů a skrze svou službu komunikují se členy vesnického společenství, čímž je upevňováno vědomí vzájemné sounáležitosti.⁹ Význam přikládáný jednotlivým složkám zmiňovaného obyčeje je však závislý na dobových podmínkách.

Změnou způsobu života i společenských hodnot, ke které ve druhé polovině 20. století docházelo, ztrácelo postupně velikonoční klepání na závaznosti, někde zaniklo úplně. Přesto však se s ním můžeme v některých oblastech Moravy setkat ještě na počátku 21. století.¹⁰ K nim patří také Slovácko, region nacházející se na jihovýchodní Moravě, pro nějž je charakteristické uchovávaní kontinuální vazby na místní tradice spolu s rozšířeným katolickým vyznáním jeho obyvatel. Velikonoční klepání zde zůstalo dodnes všeobecně rozšířeno.¹¹

Jednou ze slováckých lokalit, kde se tento obyčej udržel ve srovnání s okolními obcemi v nezvykle velkém rozsahu, je Radějov. V blízké Strážnici, Sudoměřicích a Vnorovech chodí pouze ministranti v počtu kolem desíti chlapců a klepání chápou jako součást své služby, nic za ni nečekají a ani nedostávají.¹² V Tvarožné Lhotě sousedící s Radějovem se v hojnější míře účastní ministranti, mladší chlapci i dívky. Podle údajů z počátku 21. století¹³ skupina nebyla výrazněji organizovaná, docházka dobrovolná, odměna za ni ve formě bonbonů či pečiva z místní pekárny, která se rozdělovala hned po dané obchůzce rovným dílem.¹⁴ Oproti předchozím mají Radějovjané daleko rozvinutější organizaci, kdy je do průběhu klepání zapojena celá vesnice.

Důvodem, proč se právě v Radějově klepání uchovalo v téměř nezměněné tradiční podobě, může být poloha obce stranou od významnějších komunikací umístěná na okraji pohorí Bílých Karpat při hranici se Slovenskem. Historicky se Radějov vyčleňoval vůči ostatním strážnickým, přílehlým veselským, ale i hornáckým obcím¹⁵ svou chudobou. K vesnici totiž ve srovnání s nimi příslušela nejmenší výměra polí (většinu katastru tvořily louky a lesy). Nedostatek finančních prostředků měl za následek její zpožděný rozvoj.¹⁶ Nuzné životní podmínky, rozšířený alkoholismus a struma (lidově *vole*), onemocnění projevující se zvětšením štítné žlázy v důsledku nedostatku jódu,¹⁷ vedly k duševnímu i tělesnému hendikepu obyvatel, na což reagovaly okolní obce častými posměšky. Místní poměry se zlepšily po první světové válce.¹⁸

Odlehlost místa, nízký počet obyvatel (přibližně 800), kteří se mezi sebou znají, zemědělství a příležitostné práce v okolních lesích jako zdroj obživy, těsná spjatost s okolní přírodou i potřeba vymezit se oproti zmíněnému nadřazenému chování sousedních dolňáckých obcí¹⁹ tak vytvořily vědomí sounáležitosti obyvatel žijících ve specifických podmínkách. Toto vědomí, které je patrné dodnes,²⁰ dalo pravděpodobně vzniknout prostředí vhodnému pro uchování tradičního obyčeje.

Pohnutky k radějovskému klepání

Existenci instituce radějovských klepáčů opodstatňuje a vysvětluje lidový výklad, podle něhož úkolem akterů je nahradit v době velikonočního smutku zvony. Ty ve stanovené době odlétají do Říma, aby jim papež požehnal za věrné služby církvi. Až se tak stane, vracejí se zpátky.²¹ Nejstarší (klepali ve čtyřicátých a padesátých letech) a starší (šedesátá a sedmdesátá léta) generace chápe klepání jako katolickou tradici. Generace mladší (osmdesátá a devadesátá léta) a současná (počátek 21. století) je spojuje spíše s odkazem lokální kultury.

Kluci mají ke *klepačce* vřelý vztah, velmi rádi se jí účastní a rádi na ni také vzpomínají. Chosení na *klepačku* je samozřejmost, kterou nejstarší generace chápala jako čest. Kdo by se neúčastnil, byl by podle F. S. považován za slabocha. Podobného názoru jsou i současní klepáči, pro které je ten, kdo nechodí, snad „úplný blázen“, když se nechává připravit o tuto zábavu.²² Jedná se totiž o jediné období v roce, kdy si děti vytváří vlastní nezávislou organizaci podobající se uspořádání dospívající svobodné mládeže (*chase*).²³ Její existence je ostatními obyvateli respektována a žádný z dospělých do ní nezasahuje.

Motivací, proč se tohoto obyčeje hoší rok co rok účastní, je tradice. Z otce na syna, ze staršího klepače na mladšího je předávána hodnota vnášející do každodenního života vesnice něco výjimečného a svátečního, co neodmyslitelně patří k Velikonocům. Nejsilnějším prvkem, který chlapce ke klepání táhl a stále táhne, je však jejich pospolitost. Slovy jednoho z nich: „*Byla to dycky taková parta kluků, která jednu za rok byla taková utmelená, ať dyž sa přes celý rok nebavili, tak tá klepačka jich dycky tak stmelila.*“²⁴ Zařazení se mezi klepače je chápáno jako něco atraktivního, o co hoší stojí. Nezaměnitelná je dobrodružnost a jedinečná atmosféra celé akce. S mladšími generacemi silící, přesto však stále podřadná, je motivace odměny za klepání.

Organizace klepáčů

Klepání je v Radějově velmi rozšířeno a vždy se v první řadě vztahovalo na místní chlapce předškolního a školního věku. Ti se tradičně dělí do tří skupin, *stran*, podle svého bydliště a trasy obchůzky. Dbá se při tom na to, aby trasy zahrnovaly všechny trvale obydlené domy (rekreační chaty se nepočítají).²⁵ První skupina zvaná *DĚDINA* má na starosti část Radějova ležící na pravém břehu potoka. Označení skupiny je odvozeno od místního názvu dané oblasti, který však není ustálený a má více variant. V tomto případě se jedná o upřesňující pojmenování *Dědina a Potoky* či *Dolní konec a Potoky*, u starší generace o označení *Hlavní* (leží na hlavní silnici). Rajón skupiny *HOŠTÁKY* se rozprostírá z pohledu obyvatel Hlavní ulice na druhé straně potoka, proto název *Druhá strana*, *Prostřední strana* nebo též *Dolní konec a Hoštáky*. Působíště klepáčů kolektivu *KOPCE* podle místních názvů ulic (konkrétněji *Záhumní*, *Střešňovce*, *Kopce*) zahrnuje zbylou část Radějova nacházející se v kopcovitém terénu nad oblastí Hoštácanů (viz mapa). Příslušnost jednotlivých klepáčů k daným skupinám je závazná. Ve kterém rajónu se nachází jejich dům, s tou skupinou chodí. Výjimky nastávají zřídka.

V čele každé skupiny stojí stárek.²⁶ Má nejvyšší postavení, největší pravomoc, ale také největší zodpovědnost. Je jím vždy nejstarší chlapec ze skupiny, obvykle ve věku deváté třídy základní školy (15 let). Rok, kdy se stane stárkem, je také posledním v jeho službě, další rok už mezi klepače nesmí. Tradičně se posléze zařadil mezi chasu. Pouze v případě, že se ve skupině nenajde vhodný nástupce, může být stárkem ještě v následujícím období.

Stárek musí splňovat určitá kritéria. Může jím být pouze místní chlapec, který „*má odchoděné*“, účastnil se *klepačky* alespoň po šest předcházejících let a ani jednu nevynechal. Dle slov radějovských klepáčů: „*Stárkem je člověk za odměnu.*“²⁷ „*Stárek už byla enom taková funkce, jak u nás prezident, kerý nic nedělá, taková prestižní. Za celú dobu, že si to vyslúžil, tím, že celý život chodil. Tak potom ten poslední rok je takový, kdy má největší privilegia.*“²⁸ Odznakem stárka je tzv. notýsek či papír, kam se zapisuje docházka klepáčů včetně hodnocení každého z nich. O tom, co se do notýsku zapíše, rozhoduje stárek. Specialitou skupiny *Kopce*, kterou si uchovala až do současnosti a na niž jsou proto její členové hrdí, jsou *hrušky*. Jedná se o klepací nástroj ve tvaru desky, v níž je do horního okraje vyřezán otvor pro držení. Pod ním jsou z každé strany desky v řadě po třech (či v jiném uspořádání, například

vedené dvěma řadami) upevněné pomocí kovových oček *hrušky*, dřevěné špalíčky. Když se s deskou kýve kroutivým pohybem ze strany na stranu, *hrušky* o desku klepou. Nástroj náleží pouze stárkovi, symbolizuje a zviditelňuje jeho pozici. V upomínku na svou funkci se na něj stárci podepisují. Notýsek i *hrušky* jsou nedotknutelné, patří pouze stárkům, kteří je po roce předávají svým následovníkům.²⁹

Hrušky skupiny Kopce s podpisy jednotlivých stárků, zde v držení Jana Kováče. Radějov 19. 4. 2014. Foto K. Binderová.

Stárek dohlíží na správný průběh celé *klepačky*. Rozhoduje o tom, kdo může a nemůže chodit, řeší veškeré konflikty mezi klepáči i ve styku s veřejností, uděluje plus a mínus body (viz dále), stanovuje výši výslužky a přiděluje úkoly. Z pozice stárka plyne nejvyšší autorita, největší odměna a také výlučnost v určitých činnostech. Stárek má vždy rozhodující slovo, co řekne, to platí, i kdyby se objevily námítky z řad dospělých či samotných klepáčů.³⁰ Přesto však být schopným stárkem je vizitkou a prestiží každého z nich. Založení stárků jsou různá, většina ale stojí o respekt a uznání svých druhů a obecně o dobrou pověst ve vesnici. Stejně jako na špatné, tak na dobré stárky se nezapomíná.³¹

Velkou oporou stárka je tradice, do značné míry neuvědomělý proces předávání duchovních, sociálních i materiálních hodnot daného společenství z generace na generaci.³² Chlapci si pozorováním spolu s přímou účastí osvojují zákonitosti *klepačky*, a to z hlediska organizace i sociálních vztahů. Tradice klepání zaručuje, že jednou získané poznatky provedených postupů bude možno využít i v následujících letech.³³ Proto není obvyklé, aby stárek klepáče organizoval, zaučoval, vysvětloval, popřípadě je zkoušel způsobem, jenž je vlastní pedagogickému působení. „O tom všichni ví, [...] začíná se tam a tam a kdo chce, tak tam dycky přijde. [...] To se mně na tom líbí eště víc, že v tom není nic takového, že by někdo chodil, zval tě, ale prostě to ví všichni a kdo chce, dojde, je to prostě takové, no, přirozené, není v tom žádná křeč. Kdo chce jít, tak ide. [...] Ani to hrkání před tím kostelem [viz dále], ti kluci jak chodí od mala a potom sou stárci, tak oni to prostě ví, že před kostelem se má zdvihnout, nikdo sice neví proč, ale všichni to tak dělají, nikdo nám to nemusel říkat. – Když se na to dívám teďka, to mně přijde, jak když v nějakém kmenu v Africe.“³⁴

Mládek je o rok mladší než stárek a platí pro něj stejné podmínky výběru jako pro stárka. Jemu má za úkol pomáhat, dohlíží také na patřičné chování ostatních klepáčů. Funkci mládka přísluší odpovídající prestiž a výše odměny. Mládky se u starších generací *klepačích* v šedesátých letech a dříve stávali všichni chlapci, kteří dosáhli stanoveného věku.³⁵ V následujících obdobích jsou mládci voleni stárkem a na jeho pozici přechází automaticky následující rok. Zároveň platí pravidlo, že každý z místních chlapců, který se pravidelně účastní *klepačky* a řádně plní své povinnosti, se jednou musí stát mládkem a posléze stárkem. Otázkou jen je, kdy konkrétně na něj přijede řada. Standardní věk stárka, jak již bylo řečeno, je 15–16 let, mládka 14–15 let. Není však závazný a přizpůsobuje se aktuální situaci, kdy se zúčastnění mezi sebou dohodnou. V případě, že se v ročníku sejde více kandidátů na mládky, stanou se jimi většinou nejvýše dva a na zbývající přijde řada následující rok (roky). Důvodem je snaha dělit odměnu příslušejícím stárkům a mládkům. Proto občas dochází, například v současnosti u skupiny Dědina, až k takovým věkovým posunům, že stárkovi je i 18 let. Obvykle však nejvyšší věk stárka odpovídá prvnímu ročníku střední školy.³⁶

Do kolektivu řadových klepáčů patří ti, co jsou schopni zúčastnit se samostatně celé *kle-*

pačky. Ti se dále dělí podle věku na starší a mladší. Mezi starší se účastníci řadí přibližně od svého 10.–12. roku až do té doby, než se stanou mládkem, kdy s počtem odchozených let stoupá jejich postavení a jsou jim svěřovány některé důležitější úkony. Mladší byli na konci devadesátých let 20. století ve skupině Kopce nazýváni jako *zobáci*, měli nízké postavení a malou odměnu. Současný stárek téže skupiny (za rok 2014) však mladší a starší děti ve své skupině nerozlišuje, všichni jsou si rovni a dostanou stejnou výši výslužky.³⁷ Toto rozdělení je tedy individuální a záleží na zvyklosti dané skupiny a vůli konkrétního stárka.

Proměnlivá je také závaznost kritérií, podle kterých mohou být zájemci do společenství klepáčů přijati. Odráží se na ní společenský trend genderového vyrovnávání, k němuž u nás dochází od druhé poloviny 20. století.³⁸ Zatímco nejstarší generace o účasti dívek neuvažovala, u starší chodit mohly, ale stávalo se to výjimečně, většinou v případech, pokud byla některá skupina početně hodně slabá. S mladší a současnou generací děvčat stále přibývá. Přesto však obecně mezi klepáči přetrvává názor, že se jedná o chlapeckou organizaci (proto i já zmiňuji především chlapce), a dívky by měly chodit spíše pro doplnění počtu. Ačkoli neexistuje žádný zákaz, dívky za mládky voleny nejsou.

Stárci mladší a nejmladší generace se musejí vypořádávat ještě s dalším fenoménem, a to s chataři, kteří do Radějova, na místo vyhlášené svou malebnou přírodou a zdravým ovzduším, přijíždějí od třicátých let 20. století stále hojněji.³⁹ Jejich děti se *klepačky* účastnit mohou, avšak jsou kolektivem přijímány zdrženlivěji a mezi stárky a mládky nepatří. Totéž platí i pro přespolní. Častěji než před několika desetiletími dochází k tomu, že se mladé radějovské rodiny odstěhují a přijíždějí za svými rodiči a prarodiči na prázdniny. Protože si uchovaly vazbu na místní obyvatele, jejich potomkům možnost stát se mládkem a stárkem upírána není.

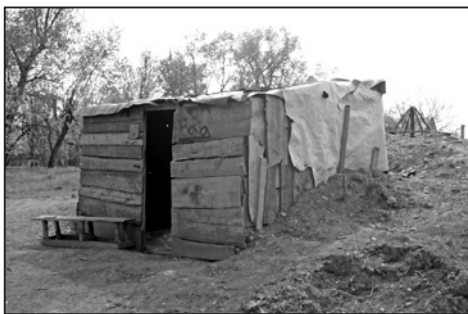
Nejnižší postavení mají malé děti, které se ke klepáčům připojují v doprovodu rodičů jen na některou občůzku a jen na určitou část trasy. Od malička jsou tak zasvěcovány do tradice a získávají ke klepání kladný vztah. Do kolektivu klepáčů ale nepatří.

V rozmezí přibližně čtyřicátých až sedmdesátých let se *klepačky* účastnili všichni kluci z vesnice, málokdo tvořil výjimku. Jednalo se přibližně o dvacet klepáčů v každé skupině. Od druhé poloviny osmdesátých let začali někteří vynechávat, přesto však chodí spíše většina. Skupina Dědina je obvykle početně nejsilnější (přibližně patnáct až dvacet klepáčů), nejméně chodí hoštáckých klepáčů (okolo deseti).⁴⁰

Klepačka

Klepačkou je v Radějově označován souhrn aktivit provozovaný dětmi školního a předškolního věku v době od Zeleného čtvrtka do Bílé soboty. Neoficiálně však začíná dříve.

Klepačka se skládá ze dvou částí. První je samotná občůzka klepáčů. Jedná se o váž-

Bunkr skupiny Hoštáky. Radějov 19. 4. 2014. Foto K. Binderová.

Přírodní *bunkr* skupiny Kopce. Radějov 19. 4. 2014. Foto K. Binderová.

ný a zodpovědný úkon uchovávání dlouholeté tradice v jejím plném rozsahu. Zmíněné se však neobejde bez obětavosti účastníků. Jako kompenzace za způsobené újmy slouží část zábavná, která je spojena s trávením volného času v *bunkrech* na okraji Radějova.

Bunkry

Bunkr tvoří zázemí klepáčů, je jejich nezávislým územím, kam nedosáhne pohled dospělých. Stavba *bunkru*, tohoto přístřešku různorodého provedení, je závazná a symbolicky jí začíná *klepačka*. Každá skupina si na svém teritoriu buduje vlastní.

Bunkr je vizitkou stárka, on spolu s mládkem organizuje skupinu starších kluků, kteří se na stavbě podílejí, zajišťuje materiál, rozhoduje o tom, kde se bude stavět. *Bunkry* se umísťovaly směrem ke Strážnici vždy za posledním obytným domem na začátku trasy klepání každé skupiny. V průběhu času, jak se ulice rozšiřovaly, posouvalo se dál od vesnice i místo *bunkrů*. Skupiny Dědina a Hošťáky budují své *bunkry* přímo v korytu potoka či blízko něj. Do padesátých let se nacházely v úrovni školy, od let šedesátých, kdy byla vystavěna ulice Pod Husíma horama, skupina Hošťáky přesunula své sídlo na její konec. Zároveň se vznikem Nové ulice a zbudováním nového fotbalového hřiště za obcí směrem na Lučinu v téže době se kolektiv klepáčů z Dědiny přesunul k starému hřišti na začátku zmíněné Nové ulice.⁴¹ Skupina Kopce sídlí na opuštěných pozemcích na okraji Záhumní ulice (viz mapa).

Protože se v Radějově všichni znají, tím spíše chlapci z jedné *strany*, není domluva kde a kdy se ke stavbě *bunkru* sejít náročná. Dalším pojítkem jsou společné školní cesty autobusem do Strážnice, kde děti navštěvují druhý stupeň základní školy.

Pro starší a částečně ještě mladší generaci znamenaly chvíle strávené v *bunkru* velmi mnoho, proto se s jeho stavbou začínalo čtrnáct dnů před začátkem klepání. V současnosti se již *bunkry* nebudují s takovým předstihem, například skupina Dědina jej na Květnou neděli vyměří a stavět začíná od pondělního odpoledne.⁴²

Podoba a provedení *bunkrů* jednotlivých skupin se přizpůsobovala terénu a aktuál-

Klepáči z Kopců u *bunkru* před poledním klepáním na Bílou sobotu. Radějov 19. 4. 2014. Foto K. Binderová.

ním podmínkám. Nejstarší *bunkry* budované přibližně v padesátých letech byly vydlabané v břehu potoka, nebo se vyskytovaly v podobě přístřešku, kdy mezery mezi kůly zaraženými do země byly vyplétány stonky z kukuřice či proutím. Později byly *bunkry* hloubeny do země. Nad vykopanou jámou se upevnily krovy a přes ně se přehodil igelit. Objevovaly se ale také nadzemní budky, základ tvořily čtyři kůly zaražené do země, stěny se stloukaly z prken. Vcházelo se do nich dveřmi. Střecha byla plechová či dřevěná potažená igelitem.⁴³ V současnosti si klepáči z Dědiny staví dřevěný přístřešek typu autobusové zastávky, Hošťáčané mají svou stálou buňku, *baju*, sbitou z prken a s otvorem pro vstup, střecha je pokryta rozmanitým materiálem od plechu až po lepenku na střechy. Skupina Kopce mívala *bunkr* stlučený z desek, v posledních asi třech letech však dává přednost přírodní variantě. Tvoří jej prostor vysekaný v kroví, který je z vnějšku obalený dekami, strop zajišťují desky.

Materiál se sháněl po škarpách, stodolách, dřevěné odřezky ve dvou radějovských pilách. Z domu se nosily hřebíky a potřebné nářadí. K základnímu vybavení *bunkru* patřila u starší a mladší generace klepáčů kamna, která byla většinou putovní a přes rok se ukládala k ně kterému z klepáčů. Na nich se na plotně stále pekly brambory nakrájené na plátky. Sedělo se na dekách či bedničkách. F. S. z nejstarší generace jako jediný vzpomíná, že se u *bunkrů* objevovaly také vlajky v podobě kusu látky.⁴⁴ Označovaly sídlo dané skupiny a nárok na ně.

K *bunkru* chodili i mladší kluci, jeho stavbu však obstarávali starší klepáči v čele se stárkem. Proto jim náleželo přednostní právo k pobývání v *bunkru*. Mnohdy tak pak, skryti před nepovolanými pohledy, prováděli různé lumpačiny, ke kterým patřilo kouření a občas ve večerních hodinách i pití alkoholu. Mladší chlapci se většinou shromažďovali před *bunkrem* u ohně.⁴⁵ U současné generace kamna v *bunkrech* chybí a i stavební nadšení, zdá se, je menší. Ohně se však dělají stále, pečou se na nich brambory, špekáčky, ale klidně i křupky.

K *bunkru* se dříve chodilo od té doby, co se začalo s jeho stavbou, každou volnou chvílí. S postupem doby již jeho navštěvování není tak intenzivní, chlapci se zde schází většinou půl hodiny až hodinu před začátkem obchůzky, večer posedí déle. Přesto však chvíle strávené u *bunkru* pořád tvoří významnou součást *klepačky*. Kdo chodí k *bunkru*, patří mezi plnoprávné klepáče.

U *bunkru* bývá živo, občas dochází ke střetu s dospělými kvůli nadměrnému hluku (ne stává se to ale často, protože *bunkry* jsou umístěny stranou od obytných domů). Protože se však v tomto případě jedná o výjimečnou situaci, stojí radějovská veřejnost spíše na straně klepáčů než na straně postižených. Na jeden takový konflikt vzpomíná jadrný vypravěč I. H. ze skupiny Kopce: „*To jo, to sused, ten byl na nás vyletěný imrvére. My sme tam dělali táborácky. Samozřejmě my sme byli sígři, to se stalo myslím jednú, nekdo hodil pneumatiku do ohňa schválně, tak to bylo neco na něho, ten tam byl hned vyletěný. – A tož takové ty věci mezi tým klepání pro zpestření, střílalo sa prakama, na palicu sa dávalo blato a házali sme to po sobě, takže byl bordel všady kolem. Takže jako jo, ti lidi z té těsné blízkosti [...] Hned třeba ob jedno bývali moji prarodiče, ale ti to brali, že si prostě řekli, je to teda řev strašný, ale je to jenom tři dni v roce. On kdyby to tak neprožíval, tak my bysme mu ani tak naschvál nedělali. Ale samozřejmě, když on to tak prožíval, tak dycky, poďme ho podráždit. Ve čtyri ráno, před tým než sa šlo klepat, tak sa udělala vatra desetimetrová, tak to je jasné, že ho to zbudilo.*“⁴⁶

Klepáči hráli také hry na děcka, na barvy. Skupina Dědina s *bunkrem* u starého hřiště se bavila fotbalem, vybijenou, když nebyl balón, přišlo na řadu ragby s plastovou lahví naplněnou vodou. Jednalo se většinou o aktivity spontánní, ve výjimečných případech, pokud měl stárek již zkušenosti s vedením dětí, mohlo jít o hry organizované.⁴⁷

Dobrodružné a bojovné chlapecké duše velmi zaměstnávalo válčení mezi *stranami*. Podnikaly se výpravy k cizím *bunkrům*, které se za nepřítomnosti nepřítele bouraly nebo zapalovaly. *Bunkry* se také rozebíraly a jejich části se používaly na stavbu vlastního. Některé sku-

piny však na protivníky vyzrály použitím pevného a nehořlavého materiálu, kdy například skupina Dědina měla přibližně v devadesátých letech *bunkr* zhotovený z betonových skruží. O *bunkry* se sváděly bitky, konkurenční skupiny po sobě házely koulemi z bláta, popřípadě někdy kameny. Losem byli určováni ti, kdo se měli vplížit do cizího *bunkru*, něco z něj uloupit, a tím pokořit nepřítele. (Podle údaje F. S. si skupiny ve čtyřicátých a na počátku padesátých let navzájem čas od času kradly své vlajky.)⁴⁸ Kdo byl přistižen, dostal výprask. Pro ochranu vlastních *bunkrů* stárci určovali strážce, kteří, aby byla služba efektivnější, na místě občas přespávali. Vždy však platilo pravidlo, že po čas klepání se bourat *bunkry* nesmí. Od počátku 21. století se rivalita mezi *stranami* postupně zmírňuje, souboje již nejsou časté, stárci a mládci jednotlivých skupin se také navzájem více druzí, čas od času se navečer scházejí k besedám.⁴⁹

Doba chození k *bunkru* končí s poslední obchůzkou na Bílou sobotu. Do té doby v dřívějších válečných časech málokteré přístřeší vydrželo nepoškozené, na svou obnovu však muselo počkat až do začátku příští *klepačky*.

Výrazným znakem charakteristickým pro skupiny klepáčů přibližně od sedmdesátých let je systém udělování plusových a minusových bodů. Slouží jako motivace k větší aktivitě i organizovanosti členů kolektivu a napomáhá spravedlivému rozdělení odměny na konci *klepačky*.

Zároveň plní úlohu mocenského prostředku stárka, který rozhoduje o tom, kdo z dané skupiny klepáčů dostane *přidané* nebo *strhlé*. Stárek má u sebe pro skupinu Kopce tradiční „notýsek“ (školní sešit velikosti A6 či A7, který si stárci mezi sebou předávají) či jinde papír, na nějž zapisuje jména či přezdívky všech plnoprávných účastníků *klepačky*. Ke jménům pak v jejím průběhu zaznamenává docházku a hodnocení dotyčných. *Přidané* nebo *strhlé* se počítá v bodech či přímo v korunách. Pro klepáčskou službu je rozhodující účast, a to na všech obchůzkách. Chodí se za každého počasí.⁵⁰ Za vynechání klepání jsou srážky, za vynechání klepání z důvodu špatného počasí o to větší, *na to sou stárci hákliví*.⁵¹ Klepat se chodí včas. S mladou generací vzrůstá problém s brzkým vstáváním a častěji se vyskytují případy, kdy někdo zaspal. Potýkají se s tím i samotní stárci, proto někteří z nich ze současné skupiny Dědina určují službu, která je přijde vzbudit, ta za to pak dostane plusové body.⁵² Oceňována je pomoc při stavbě *bunkru* poskytnutím materiálu či vlastních sil. Přilepšit si klepáči můžou jakoukoli službou skupině, například přinesením brambor do *bunkru*. Bývalý klepáč M. H. vzpomíná, jak v sedmdesátých letech lovili z kontejneru na místním hřbitově zbytky voskových růží a nosili je do kamen, protože dobře hořely. Jestliže si na to potrpěl, vyplácela se také úslužnost vůči stárkovi – za přinesenou svačinku byly další plusové body.⁵³ U současné skupiny Dědina připravují stárek s mládkem před *bunkrem* klepáčům úkoly, za jejich zdárné splnění jsou odměňováni přičtením bodů.⁵⁴

Strhává se za neposlušnost, drzé agresivní chování, za nadávky. Nahlédnutí stárkovi do notýsku či u skupiny Kopce šáhnutí bez dovolení na *hrušky* se počítá mezi závažné přeštoky. Strjúcům časných konfliktů, kterým bylo opakovaně strháváno, se vyhrožovalo: „Ty budeš ještě aj doplácet!“⁵⁵

Přesná pravidla, na základě čeho a v jakém počtu se body přidávají či odebírají, zná jen stárek. Některý je shovívavější, u některého stačí maličkost, aby strhl. Někdy stárci a mládci svého postavení zneužívají. Pro příklad událost ze skupiny Dědina, jak na ni vzpomíná současný klepáč M. P. Jistý stárek jednou zaspal, za to mu měly být uděleny minusové body (to smí mládek, který však byl v tomto případě vůči stárkovi loajální), a nestalo se tak. Mezi klepáči to vyvolalo nesouhlasné reakce, zakročít však nemohli.⁵⁶ Klepáčský kolektiv tak lze chápat jako určitou přípravu na život. Chlapci se v něm dostávají do situací, se kterými se budou později setkávat v dospělosti. Poznávají například, že šéf se poslouchá, i kdyby neměl

pravdu. Oproti běžnému životu jsou ale stárkovy přestupky klepáči tolerovány s vědomím, že jistý hoch nebude svou funkci zastávat věčně a že je naděje, že se s novým stárkem situace zlepší. V neposlední řadě se každý chlapec těší na to, až na něho přijde řada a na pozici stárka se dostane i on. Potom bude moci jednat podle svého přesvědčení.⁵⁷

Obchůzky klepáčů

Vesnici klepáči tradičně obcházejí na Zelený čtvrtek v 18 hodin, na Velký pátek v 5, 12, 15, 18 hodin a na Bílou sobotu v 5, 12, 14 a 18 hodin, přičemž se polední klepání v pátek u starších generací vynechávalo, protože ještě nebyly zavedeny velikonoční prázdniny. V ranních hodinách chodívá klepáčů méně než odpoledne.

Samotné klepání začíná u *bunkru*, kde by se měli účastníci shromáždit alespoň čtvrt hodiny předem a kde také stárci zapisují docházku. Oblečení jsou polehku, protože se po cestě zahřejí, vyzbrojeni lahvemi s vodou a některými i špunty do uší. Nejstarší generace se před začátkem či po skončení obchůzky modlila Otčenáš. Poté se klepáči pod stárkovým velením začínají řadit do dvoustupů. U nejstarší generace podle věku od nejmladších po nejstarší, skupinu vedl mládek či stárek. U mladších generací je tomu naopak, v čele stojí zkušený klepáči, zatímco nejmenší zůstávají na konci, průvod uzavírá stárek.

Každému věku a z toho plynoucím odchozeným létům klepání přísluší určitý klepací nástroj. Jak již bylo řečeno, nejvýznamnější jsou u skupiny Kopce *hrušky*, náležející stárkovi. U nejstarší generace však platily za běžný nástroj, a to v pořadí druhý nejdůležitější. V současnosti se na Dědině i v Hoštákách výjimečně také objevují, věk a postavení jejich nositelů v rámci kolektivu je však libovolný. *Táčky* jsou tradičně určeny mládkovi a stárkovi, popřípadě dalším nejstarším klepáčům. Jsou nejhlučnějším, a tudíž nejprestižnějším klepadlem. K *táčkám* se měl člověk propracovat. Protože však jsou tak žádané, domáhá se jich v současnosti mnoho dětí a jejich věk a zásluhy často nejsou zohledňovány. *Táčky* mají podobu trakaře. Na společné ose s kolečkem trakaře jsou umístěna ozubená kola, která při otáčení narážejí na dřevěné desky s funkcí pružiny. Výška tónu závisí

Klepání skupiny Kopce na Bílou sobotu, vzadu vlevo dohlíží stárek s mládkem. Radějov 30. 3. 2013. Foto M. Svejkovská.

Skupina Hoštáky při klepání na Zelený čtvrtek. Radějov 5. 4. 2012. Foto M. Svejkovská.

na délce, síle a počtu desek. U některých táček se desky dají vysunout nad ozubená kola, *táčky sa vypnú*. Využívá se toho na úsecích, kde klepání není žádoucí. V hierarchii klepacích nástrojů pod nimi stojí *repetáče*. Fungují na stejném principu jako táčky, ozubené kolo se však otáčí pomocí kliky, rám s pružinou různých velikostí se zapírá o hruď či břicho, opatřeny bývají popruhem na zavěšení okolo krku. Chodívají s nimi starší a někteří mladší klepáči. Nynější stárci a mládci z praktických důvodů volí kromě *táček* i *repetáče*, mají tak volnější možnost pohybu. Pro nejmenší (čtyři až osm let) jsou určeny řehtačky (rotující pružina naráží na ozubení dřevěného válce). Nejstarší z dotazovaných pamětníků F. S. je jako jediný označuje za *žabky* a v jeho dětství zaujímaly mezi klepadly poslední místo. U ostatních informátorů platí za nejméně ceněné klepadlo *kladívka (klepač)*, která jsou však organologem Pavlem Kurfürstem považována za nejstarobylejší velikonoční klepací nástroj. Dřevěná klepací deska je spojena s osou, kolem níž se otáčí jedno nebo více kladívek. Rychlým kývavým pohybem jsou ramena překlápěna a bijí střídavě na jednu a druhou stranu desky. Pokud není osa s kladivem upevněna přesně v polovině, vzniknou dvě nestejně rezonující části, které při úderech vydávají dva různé tóny.⁵⁸ Nemají-li možnost sehnat si lepší klepadlo, chodí nyní s řehtačkami a *kladívky* i starší děti.⁵⁹ Nástroje se v rodinách dědí z generace na generaci. V období od poloviny 20. století po dnešek nová klepadla zhotovují a jejich opravy obstarávají místní zruční mužové, popřípadě příbuzní klepáčů bydlící mimo Radějov.⁶⁰

Seřazení klepáči vyčkávají na počátku svých tras na znamení stárků. Ti sledují kostelní hodiny a naslouchají. Panující klid obsahuje napětí. Ve chvíli, kdy se dříve ozval hvizd na prsty, nyní hrkot z druhé *strany*, dává stárek smluvený povel, slovem i gestem, a skupina vyráží.

Úkolem je působit co největší hluk, pozná se tak, že chlapci plní svou službu poctivě. Proto také platí, čím hlučnější nástroj, tím lepší postavení klepáče. Vydávaný zvuk je nezvykle zabarvený, určený dispozicemi nástrojů, nepůsobí ani tak estetickým, jako spíše emocionálně silným dojmem. Radějovské děti tak nevědomky uplatňují jednu z nejstarších praktik ochranné magie, kdy byly lomozem zaháněny škodlivé nadpřirozené síly působící podle lidové víry v období přechodu zimy a léta.⁶¹ Úkon však již svůj původní význam dávno ztratil. Charakter radějovského klepání je odlišný od některých jiných oblastí Slovácka, kde se klepe podle stanoveného rytmu.⁶²

Asi do šedesátých let 20. století začínaly klepácké kolektivy současně na úrovni kostela a vesnic postupovali ve stejné rovině. S výstavbou ulic Nové a Pod Husíma horama se počátky tras skupin Dědina a Hoštáky posunuly směrem ke Strážnici, kdy ale Hoštáčané vycházejí o něco dále. Proto po zahájení klepání ostatních skupin kolektiv z Dědiny vysílá svého zpravodaje, který podává hlášení, jakmile se protější *strana* dostane na jejich úroveň. Potom i oni vyrážejí. Cílem skupin je postupovat souběžně. Tempo určuje první dvojice. Mládci, popřípadě někteří starší chlapci se pohybují podél celé skupiny a usměrňují ji. Za špatné klepání, nepořádné řazení či nepatřičné chování (najíždí si *táčkama* na paty, *perrou se*) *se strháva*. Protože se chodí při kraji silnice, dávají zmiňovaní pozor také na jedoucí auta. Stárek jde vzadu a udává rozkazy. Příležitostně se ke klepáčům přidružují bývalí stárci, kteří si ke své skupině uchovávají vztah a vazbu i potom, co již službu skončili. Do klepání nezasahují.

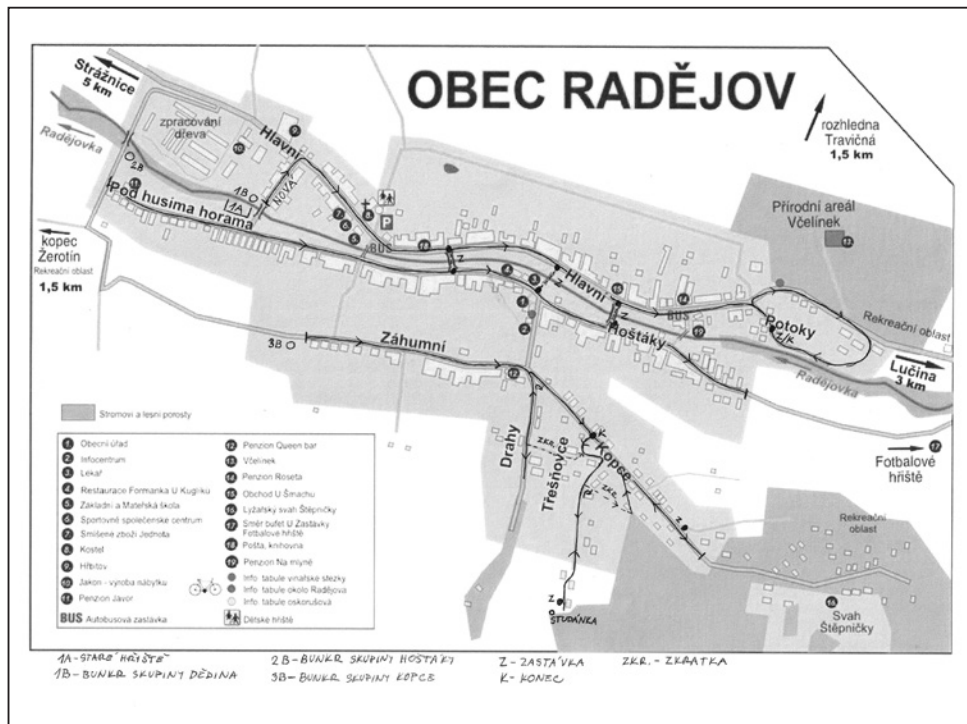
Klepáči z Dědiny postupují od lávky přes Radějovku Novou ulicí a dále potom po hlavní silnici. Okolo kostela i fary se dle zachovávané zvyklosti klepání omezuje. U starší klepácké generace *řehtačky zhasli a klepala sa úcta*. Přestalo se klepat s *táčkami*, *repetáči* i řehtačkami a z úcty k posvěcenému místu klepala pouze *kladívka*.⁶³ Děti z mladší generace nepoužívají žádný nástroj, říkají, že *okolo kostela zmlknú* nebo *zdvihnú* (zvednou *táčky* ze země, aby nevydávaly žádný zvuk). Všichni ví, že se to tak patří, málokdo ale už proč.

U kostela se k sobě sbíhají trasy Hošťáčanů a klepáčů z Dědiny, kteří jsou od té doby navzájem v úzkém kontaktu. Protože na sebe přes potok dohlédnou, dbají stárci na to, aby se šlo stejnou rychlostí. Pokud se jedna strana opozdí, druhá na ni počká. Při svižnějším tempu a intenzivním hrkání jsou chlapi vděční za přestávku. Hošťáky a Dědina je mají ve stejnou dobu na tradičních místech. První je u mostu nedaleko současné pošty, druhá u lávky u obecního úřadu a třetí v horní části Radějova u autobusové zastávky (viz mapa). Každá skupina odpočívá na své straně, někteří stárci pověřují jednoho ze starších klepáčů, aby zabavil mladší děti. Mezitím se stárci a mládci setkávají na mostě.

Mezi stranami panuje nevraživost i při klepání. V. Z. z mladší generace vzpomíná, jak ho kdysi přes potok trefili prakem. Klepáčů z Dědiny bývá čas od času výrazně víc než Hošťáčanů, proto se jim jezdí „pomáhat“. Kluci přejdou přes most na hošťácké území a tam chvíli hrkají jim na potvoru.⁶⁴

Pro skupinu Dědina je oproti ostatním stranám charakteristická vyšší účast malých dětí, kterých dle pamětníků v poslední době přibývá a které znesnadňují zachovávaní klepacího pořádku. V doprovodu rodičů se v průběhu klepání připojují ke skupině a podle svých možností absolvují celou, povětšinou však jen část trasy. V této části Radějova je terén rovnější než kupříkladu na Kopcích, proto klepání zvládají i menší děti. Z těchto důvodů se zde také čteněji vyskytují tácky.

Zatímco druhá skupina s posledním domem v ulici Hošťáky klepání končí, Dědina ještě schází do části zvané Potoky, kde se tzv. běží Babylon. Většina klepáčů zde má pauzu, od nich se odděluje stárkem vybraná skupinka skládající se obvykle z jednoho staršího a dvou až tří

Mapa Radějova s vyznačenými trasami jednotlivých klepáčských skupin. Obec Radějov. Turistické informační centrum Radějov [online] [cit. 8. 8. 2014]. Dostupné z: <http://www.radejov.cz/index.php?nid=780&lid=cs&oid=39983>, trasy vyznačila K. Binderová.

mladších chlapců. Ti běží po trase ve tvaru smyčky nejprve po hlavní silnici kolem hájenky, na konci Radějova zahýbají doprava a přebíhají na vedlejší ulici v Potokách, tou se vrací zpět k ostatním. Skupinka celou cestu musí utíkat, na což dohlíží klepáči schovaní podél trasy. Pokud by běžící něco ošidili, hlásí to stárkovi. Protože některé úseky vedou náročnějším terénem, klepe se jen řehtačkami a kladivky. Po doběhnutí skupinky klepání končí a účastníci se rozchází. Jedna obchůzka kolektivu z Dědiny trvá přibližně půl hodiny.⁶⁵

Řazení skupiny Dědina na jedné ze svých zastávek. Radějov 30. 3. 2013. Foto M. Svejková.

Nejúkázněnější dvojstupy a nejdůslednější řazení podle nástrojů a v rámci nich podle věku (vepředu nejstarší s *táčkami*) je v současnosti udržováno u skupiny Kopce, která zároveň musí absolvovat nejnáročnější trasu klepání. Malé nesamostatné děti se zde uplatňují těžko.

Začíná se tradičně u *bunkru* na začátku Záhumní ulice. Začátek je stejný se skupinou Hošťáky, dále ale Kopečtí postupují svou cestou a s druhými skupinami ztrácejí kontakt. Aby obešli všechny obydlené domy na svém území, čeká klepáče u penzionu Queen bar první odbočka do kopců, a to do ulice Drahy (viz mapa). Menší děti spolu se stárkem a mládkem v její půlce vyčkávají, zatímco starší klepou až do konce, tzv. *doklepávají*, a poté se vracejí zpět. Za doklepávání konců ulic jsou plusové body. Přibližně před desíti lety ještě fungovala zkratka vedoucí z půli ulice Drahy na začátek Třešňovců, dnes se však klepáči musí vrátit ke Queen baru, pokračovat ulicí Kopce a teprve potom odbočit od Třešňovců. Na jejich konci je přestávka, kde současný stárek zapisuje docházku. Nedaleko odsud je na okraji lesa studánka, u které se chlapci můžou napít. Skupina se poté Třešňovci vrací zpátky, když ujede asi dvě třetiny délky ulice, přechází lesní pěšinou na konec další uličky (při přecházení se neklepe) ústící na asfaltku v ulici Kopce. Po ní se postupuje stále nahoru až k místu před koncem trasy, kde je v současnosti vybudována vedle silnice rovná plocha sloužící jako soukromé parkoviště. Zde je druhá pauza. Mladší děti, stárek a mládek zůstávají, starší *doklepávají* k posledním domům. Klepáči se pak otáčejí a hrkají k ústí ulice Třešňovce, kde obchůzku stárek ukončí. Stejně jako u ostatních skupin již poté nikdo klepat nesmí. Svižnějším tempem její absolvování zabere asi hodinu.

Skupina Dědina při klepání na Bílou sobotu. Radějov 7. 4. 2012. Foto M. Svejková.

Skupina Dědina o přestávce. Radějov 22. 4. 2011. Foto M. Svejkovská.

lidové víry tradované v 19. a 20. století, jak uvádí Věra Frolcová, patří k významným dnům jarního novoročí, kdy nadpřirozené síly získávají obzvláštní moc. Ta je nejvýraznější v určitých chvílích, k nimž patří doba před východem slunce, okamžik čtení pašijí a hodina Kristovy smrti.⁶⁶ Stejně jako v jiných oblastech Slovácka výjimečnost tohoto dne po generace respektovali i Radějovští klepáči, kteří se před zahájením nebo po skončení ranní občůzky vyslečení do půl těla umývali v potoku.⁶⁷ V tradici venkovských vrstev dokládané touž autorkou se původně jednalo o rituál očistné magie, proudící vodě byla v dané chvíli přisuzována očistná a ozdravná moc osvobozující od všeho starého a škodlivého. K obřadu patřily také křesťanské motivy ve formě modlitby.⁶⁸ Tento úkon zaznamenáváme v Radějově také v druhé polovině 20. století, kdy se klepáči po omytí či před ním modlili Otčenáš. F. S. objasňuje, že tak činili proto, „...aby byli po celý rok čiperní, čerství“, Z. B., taktéž z nejstarší generace, jako důvod uvádí symbolické omytí (smytí) hříchů. Toto křesťanské téma je pro Velký pátek velmi aktuální. U mladších klepáčů se pak omývání uchovávalo jen ve své formální podobě, informátoři uváděli jako důvod tradici, jiné vysvětlení mezi nimi nebylo rozšířeno. V polovině sedmdesátých let se začalo od modlitby Otčenáš upouštět a s následujícími desetiletími se omývání vynechává zcela.⁶⁹ Křesťanský výklad si uchovávalo vel-

Tahanice o táčky, skupina Dědina. Radějov 22. 4. 2011. Foto M. Svejkovská.

kopáteční klepání o třetí hodině jako době připomínky Kristovy smrti, ne všechny děti ze současné generace jej ale znají.

Na Slovácku se ve 20. století podle záznamů badatelů objevoval také motiv Jidáše, mas-kovaného chlapce s různými rolemi, který tvořil součást klepání.⁷⁰ Radějovští pamětníci druhé poloviny 20. století ani současní klepáči se s ním však nesetkali.

Vyklepávačka

Na Bílou sobotu ve 14 hodin se chodí *vyklepávat*. (Výjimku tvořila pouze nejstarší generace, která *vyklepávala* hned při zpáteční cestě z poledního klepání.) Klepající chlapci jdou dům vedle domu a vybírají si svou odměnu. Pokud jsou domy po obou stranách ulice, rozdělí se skupina na dvě části a každá *vyklepává* po jedné straně. Ve skupině Kopce se v devadesátých letech při obchůzce užíval nástroj určený speciálně pro tyto účely, který si mezi sebou členové každý rok předávali, tzv. *vyklepávač*. Jednalo se o veliký, přibližně metrový *repetáč*, který měl dřevěné pružiny umístěné proti sobě z obou stran, jeden konec se zavěsil okolo krku, druhý se opíral o zeď. Hrkalo se na něj těžko, vydával však nejsilnější zvuk. Proto bylo chození s *vyklepávačem* prestižní záležitostí a stárek tento úkol svěřoval jen tomu z mladších hochů, *zobáků*, který se po celou dobu klepání dobře choval či byl nějak jinak pro skupinu prospěšný. Za hrkání se zmíněným nástrojem byly udělovány plusové body.⁷¹ Kromě uvedeného případu ale klepáči působící v jiných skupinách a jiných obdobích *vyklepávač* nezaznamenali.

Téměř všichni místní obyvatelé, jak v minulosti, tak i nyní, jsou zvyklí otevírat a klepáče obdarovávat. A chlapci jsou si svého práva vědomi. Byl-li tomu stárek nakloněný, hrkalo se v některých případech u domu tak dlouho, dokud obyvatelé nevyšli a něco nedali. Většinou ale domácí na klepáče vždy pamatují, a to někteří i tehdy, když na víkend odjíždějí pryč. Nejštědřejší bývají pochopitelně rodiny, jejichž děti chodí klepat. Klepáči poděkují, více však není zvykem něco říkat. Pouze F. S. z nejstarší generace vzpomíná, že stárci a mládci připojovali vinšování s přáním pěkného prožití velikonočních svátků. Od navštívených se jim dostalo poděkování a následné odměny.⁷² K tradiční výslužce patří syrová vajíčka ukládaná do velkého proutěného koše, který nosí vybraní mladší chlapci. Přestože současní klepáči vajíčka stále dostávají, přikládají jim menší význam, než tomu bylo u starších generací. Darování vajíček vnímají jako tradici, kterou respektují. Stěžejní jsou pro ně peníze, které nejstarší generace sice dostávala, avšak v podstatně menší míře. Vybírají se do pokladničky, kterou má na starosti mládek. Od konce devadesátých let tvoří součást výslužky také sladkosti.

Neutuchající rivalita mezi družinami vede klepáče k různorodým aktivitám, mezi něž příležitostně patří *vyklepávání* v cizím revíru před tím, než se na místo dostane místní skupina. Záškodníci bývají dospělými či dětmi obvykle brzy odhaleni a vyhnáni.⁷³ *Vyklepávačka* trvá podstatně déle než běžné klepání, na Kopcích až tři hodiny.

Vykoledovanou výslužku odnáší stárek s mládkem po ukončení klepání buď do *bunkru*, většinou však ke stárkovi domů (*pod návratí*). Zde ji spočítají a poté dle svých záznamů rozdělují mezi jednotlivé klepáče. Nejvíce dostává stárek, o něco méně mládek, a to v odměnu za největší zodpovědnost a povinnosti, které přebírají. Příkladů ostatních se odvíjí od věku klepáčů, čím více odchopených let, tím lépe, od prestiže klepacího nástroje, důležitá je také úplnost docházky a nověji počet plusových a minusových bodů. Konkrétně ale vždy záleží na daném stárkovi, která kritéria zohledňuje a jakým způsobem koledu rozdělí. Je na serióznosti každého z nich, jak vysokou částku připočte sobě a kolik nechá ostatním. Orientačně byla výše odměny v sedmdesátých letech pro řadového účastníka přibližně 15 Kčs, pro

stárka 200 Kčs, dle údajů současného člena skupiny Dědina na začínajícího klepáče čeká asi 100 Kč, na mladšího 150 Kč, staršího 300 Kč, stárkům, pokud se zadaří, zbudou i tři až čtyři tisíce.⁷⁴ Výše celkového příspěvku se mění s každým rokem a odvíjí se od štědrosti dárců. Dědina s větším počtem domů si vyklepe více než Kopce. Malé nesamostatné děti nedostávají většinou nic.

Samotný akt předávání výslužky probíhal dle vzpomínky I. H. ze skupiny Kopce vážící se k devadesátým letům takto: „*Informaci o tom, kolik sa vyklepalo, dycky měl akorát stárek a mládci, nikdo jiný to nevěděl. [...] Takže sedělo sa v bunkru, vyšel mládek a zavolał méno. Ten sa zebrał a šel dovnitřku do toho bunkru, tam šeci seděli – teď tam stárek před sebu ty hromádky tych peněz – nahlas řekl méno, podle toho, jak sa domúvili [stárek s mládkem, pozn. autorky], jak chodil a kolik sa vyklepalo a s čím chodil, tak tam bylo třeba: ‚Helísek 65 a 4 vajca‘, stárek mu dal peníze, mládek mu dal vajca, šel ven a šel druhý. Nikdy tam nebyli všeci, aby viděli, kolik kdo dostává, že už si to potom řekli, to bylo jasné, ale nikdy zobáci nevěděli, kolik má stárek a kolik majú mládci...“⁷⁵*

Vyklepávání spojené s vybíráním potravinových a peněžních odměn poukazuje na výjimečné postavení klepáčů ve vesnickém společenství. Koleda je dospělými poskytována se samozřejmostí a samotnými klepáči považována za něco, na co mají nárok. Chlapci jsou oceňováni za to, že se podílejí na udržování tradice velikonočního klepání. Syrová vejce dle pramenů z 19. a 20. století jsou přitom tradičním společným darem koledníkům, kdy tato forma výslužky zůstala v Radějově zachována až do současnosti.⁷⁶

Poslední obchůzka klepáčů v daném roce se koná na Bílou sobotu v 18 hodin, chodí se *doklepávat*. Protože je již po výplatě, hrozí, že se na ni děti nedostaví. Stárci buď spoléhají na poctivost svých svěřenců, nebo je k účasti přimějí tím, že jim část, popřípadě celou výslužku rozdají až po posledním klepání.

Žádná z obchůzek v sobě nezahrnuje slovesný projev, ať již ve veršované formě či jako pokřik. Nepamatují na něj ani starší informátoři. Výjimku tvoří jen F. S. zmiňující vinšování při *vyklepávání* u nejstarší generace.⁷⁷

Pro jeho oficiální výklad je v případě velikonočního klepání nutno zohlednit vztah k místní katolické církevní organizaci, který byl u nejstarší klepáčské generace samozřejmý.⁷⁸ S následujícími generacemi začal být postupně oslabován. *Klepačky* se účastnili všichni chlapci z vesnice bez ohledu na vyznání, někteří z nich zároveň ministrovali při velikonočních bohoslužbách v místním kostele. Radějovjané si cenili faráře, který ctil jejich tradici a časy náboženských obřadů přizpůsoboval klepáčským obchůzkám tak, aby chlapci stíhali oboje. Jednali tak většinou dle výpovědi T. S. takzvaní „naši“ faráři pocházející z blízkého okolí, kteří měli povědomí o krajových zvyklostech. Méně pozitivně hodnoceni jsou duchovní původem ze vzdálenějších končin, například současní polští kněží, kteří dobře neznají místní poměry, a proto je vždy nemusejí nezohledňovat.⁷⁹ Vzhledem k ateismu rozšířenému v Radějově v tom však mladší a současná generace nevidí problém, velká část z nich totiž do kostela vůbec nechodí. Církevní program a klepání pak chápe jako dvě samostatné na sobě nezávislé akce. Dojde-li přece jen ke střetu zájmů, dle mínění klepáčů se má každý rozhodnout, která z aktivit je pro něho důležitější. Ke konfliktu mezi vesnickým společenstvím a místní církevní organizací by ale mohlo dojít, pokud by kostelní zvony zvonily po začátku první klepáčské obchůzky (starost o kostel a zvonění je záležitostí církve). Radějovjané, zvláště samotní chlapci, by to chápali jako zpochybnění své tradiční funkce. Za klepáče by situaci měl řešit stárek.⁸⁰

Závěr

Velikonoční klepání v Radějově je místními obyvateli vnímáno jako hodnota, kterou získali od svých předků a kterou dále přebírá mladá generace. Práva klepáčů jsou respektována a za dobré splnění povinností dávána odměna. Dospělí tak poskytují dětem pozitivní zpětnou vazbu, díky níž jsou si vědomy významu své činnosti. Při klepačce mají rozhodující slovo pouze radějovští chlapci a trasa občůzky vede okolo všech domů obydlených místními obyvateli, tím se upevňuje vědomí sounáležitosti vesničanů.

Na základě výše uvedeného chápeme *klepačku* jako obyčej.⁸¹ Závazný charakter její občůzkové části ve formální podobě nese některé rysy, které jsou podle definice Alexandry Navrátilové vlastní obřadu. Klepáci vychází z určitého místa ve stanovenou hodinu, s nezaměnitelnými atributy, jimiž jsou samotné klepací nástroje. Aktéři musí splňovat daná kritéria, existuje mezi nimi hierarchie, s níž se pojí odpovídající úkony.⁸² To má vliv na pořádek, podle kterého se chlapci řadí do průvodu. Uspořádání zdejší klepačské organizace se tímto odráží v konkrétní podobě občůzky. Jejím prostřednictvím je také ospravedlňováno stárkovo výlučné postavení, jež u skupiny Kopce symbolizují *hrušky*.⁸³ Po vytyčené trase se prochází všemi stále obydlenými ulicemi Radějova. Obcházení tak, jak dokládá Zdeněk Mišurec, patří k hlavním tradičním prostředkům vzájemné komunikace mezi členy vesnického společenství.⁸⁴ V případě *klepačky* k ní dochází formou hlucení, a při koledování.

V občůzkách klepáčů provozovaných v druhé polovině 20. a na počátku 21. století jsou obsaženy pozůstatky složky magické, která se ve své převážně formální podobě projevuje v co nejhlasitějším hrkání účastníků a dříve v umývání se velkopáteční vodou a při koledním vinšování. Při něm původně hrála roli víra v kouzelnou moc slova, podle níž pronesené přání na navštívené blahodárně působilo.⁸⁵ Náboženský rozměr je vyjádřen výkladem smyslu klepání, dříve také modlitbami před začátkem či po ukončení občůzky a při velkopátečním omýváním. Zmiňovaný obyčej je živým útvarem, který se stále přizpůsobuje novým životním podmínkám svých nositelů. Když některý z jeho prvků ztrácí své opodstatnění, zaniká, stejně jako se tomu stalo v případě omývání vodou, vinšování a modliteb. Požadavek hluchosti klepání zůstává, avšak se svým sociálním odůvodněním. Silný lomez je znakem dobře odvedené práce, je prestiží každého klepače.

Poslední stále živou a rozvíjející se složkou radějovského klepání je oblast sociální. V daném období chlapci v rámci vesnického společenství zaujímají výlučné postavení. Vykonaávají činnost, která je považována za hodnotnou a které se nikdo jiný zhostit nemůže. Za to mají své výsady. Je jim tolerováno pozdní chození domů, rozjívené chování u *bunkru*, dostávají výslužku, kterou by jim jinak nikdo nedal a se kterou libovolně hospodaří. Mají svou organizaci s pevnými pravidly, do které nikdo, kdo není její součástí, nesmí zasahovat. Tím dochází k sebestoprvčení školních (popřípadě předškolních) dětí, k uvědomění si jejich vlastního významu.

Doba *klepačky* je výjimečnou událostí, při níž se děti semknou tak úzce, že vytvářejí komunitu, pospolitost lidí, kteří se ztotožňují s určitým prostorem (*bunkr*, trasa klepání) a zaměřují se na stanovený cíl (klepání). Mají shodné potřeby (respektování tradice, sdružování dětí podobného založení), podmínky (pravidla klepačských skupin) i duchovní zdroje (tradice obyčeje). Členové procházejí výběrem, který provádí jednak stárek, jednak se klepáci protřídí sami, ne každý totiž ve specifických podmínkách vydrží. Pro příslušníky klepačských komunit (míněny jsou jednotlivé skupiny samy za sebe) je rozhodující vědomí sounáležitosti, vědomí, že patří k sobě, mají stejné poslání a chtějí spolu trávit co nejvíce volného času.⁸⁶ Protože se jedná o skupinu osob stejně naladěných, vytváří

klepačka příjemné prostředí, v němž se mladší učí od starších a jsou vedeni k podpoře zájmů kolektivu (systém plusových a minusových bodů). Společně strávené chvíle plné dobrodružství, přímého kontaktu s přírodou, jedinečná atmosféra občůžky s klepacími nástroji přinášejí klepáčům silný emoční i duchovní prožitek. Slovy T. S., který býval jedním z nich: „*Kluci by si to nedali vzít.*“⁸⁷

V této výjimečné organizaci mají chlapci možnost odpoutat se ve vymezeném čase od každodenní reality a zapojit se do dění vlastního světa. Naskýtá se jim příležitost ukázat v rámci komunity svou vytrvalost a otrlost formou stavby *bunkru*, ranního vstávání, pravidelné účasti za každého počasí, zvládnutí tempa klepání. V nedávných časech se měřila také udatnost v boji proti nepřátelským *stranám*. Ještě větší fyzickou i psychickou zdatnost si vynucují ztížené podmínky klepáčů z Kopců.⁸⁸ Jejich společné překonávání utužuje daný kolektiv chlapců a dává jim pocit odlišnosti oproti ostatním skupinám.⁸⁹

Na základě působení v kolektivu se postupně zvyšuje postavení jednotlivých klepáčů, což zmíněným přináší pocit uspokojení. Stárkova výlučná pozice zároveň symbolizuje konec dětských let a naznačuje jeho budoucí zařazení mezi mladistvé. Těsné sepětí členů klepácké komunity je utvrzováno vymezením se vůči svému okolí. Vůči ostatním *stranám*, chlapcům, kteří klepat nechodí, i oproti dospělým Radějovjanům.⁹⁰

Ačkoli je stárkova moc v rámci skupiny z velké části neomezená, přece jen se pohybuje v určitých mezích. Nesmí z jeho strany dojít k jednání, jímž by u ostatních klepáčů výrazně ztratil autoritu (například zjevnou šikanou, dlouhodobým zanedbáváním svých povinností). Pokud by chlapci svého stárka přestali uznávat, projevílo by se to na podobě občůžek, které by nesplňovaly tradici určená pravidla. Vyvolalo by to nesouhlasné reakce dospělých, které by s největší pravděpodobností měly negativní dopad na výši vyklepané odměny. Vzhledem k tomu, že stárkovi patří její největší díl, byl by tím postížen především on. Aby se stárek začal chovat nepřistojně, musel by v prvé řadě přestat respektovat hodnoty kolektivu, které po léta přijímal, díky čemuž se vypracoval až na nejvyšší pozici. Taková náhlá změna myslí nebývá častá.

V období od poloviny 20. století do současnosti zaznamenal obyčej radějovského velikonocního klepání některé změny směřující k rozvolňování závaznosti některých pravidel a vazeb. Vlivem společenského vývoje v tomto období dochází k oslabování vazby na katolickou církev, přestává být automatická účast všech chlapců na akci a do kolektivu jsou přijímány i dívky či děti nebydlící trvale v Radějově. Příslušnost daného klepacího nástroje k určitému věku a postavení klepáče není s postupem doby vždy plně zachovávána. Přesto vědomí hierarchie klepacích nástrojů a toho, že obyčej je výsadou místních chlapců, mezi klepáči přetrvává. Dochází také k proměně chápání hodnoty jednotlivých složek výslužky. Naopak u některých prvků došlo k rozpracování, jedná se především o rozvinutí hodnotícího systému do podoby plusových a minusových bodů a složitější pravidla pro ustanovování stárků a mládků. Více do popředí se tímto dostala otázka dělení výslužky. Organizační struktura a vnitřní obsah jevu, jako je úcta k tradici a cennost klepácké pospolitosti, však zůstávají nezměněny.

Klepání zaujímá v životě vesnického společenství své nezastupitelné místo. Avšak vedle jiných výročních obyčejů, jako je například stavění máje, pouť, vinobraní, hody, ale i velikonoční *šlaháčka*,⁹¹ zůstávalo a nadále zůstává v pozadí. Jedná se o událost méně okázalou, bez barevných lidových krojů, muziky, divácky zajímaných úkonů a pohoštění, která není cizími návštěvníky, ale ani místními obyvateli považována za významnou a atraktivní. Radějovské klepání zůstává svázáno jen se svým původním prostředím, není předváděno v rámci žádných kulturních aktivit ve vesnici či mimo ni. Díky tomu nepodléhá, jako jiné tradiční akce, zásahům zvenčí a zůstává vnitřní záležitostí Radějovjanů, resp. jejich dětí.⁹²

Velikonoční *klepačku* v Radějově charakterizuje výjimečná živost a zachovalost původních znaků v podobě, v jaké byly u nás zaznamenávány od druhé poloviny 19. století.⁹³ Obyčej se v místě po generaci uchovává ze stárka na stárka bez zásadní proměny. Tím se příliš neliší od uherskohradištského hrkání, které si také uchovalo mnoho tradičních prvků, avšak ne v tak závazné formě jako v Radějově. Významnější úlohu zde sehrává náboženská složka, která je v Radějově oslabena. Na Uherskohradištsku také chybí zmínky o budování *bunkrů* a aktivitách s ním spojených.⁹⁴ Co do závaznosti a rozvinutosti je s Radějovem srovnatelný průběh klepání v obci Nedašov na Valašskokloboucku popsáný Janou Pospíšilovou v roce 1999.⁹⁵

Navzdory dnešnímu globalizovanému odosobněnému světu si tak radějovské klepání uhájilo své místo. Je důkazem, že hodnoty ctěné našimi předky zůstávají aktuální i pro současnou generaci dětí, která je dále předává svým následovníkům.

Poznámky:

- 1 O velikonočním klepání se stručně pojednává v monografii o obci Radějov vydané v roce 2012. Viz P a j e r, J. ed.: *Radějov: minulost a současnost obce*. Radějov 2012, s. 184–185.
- 2 Velmi si vážím mimořádné ochoty a vstřícnosti Radějovjanů při poskytování potřebných údajů.
- 3 Jedna z neměnných částí hudební mše.
- 4 Vj[Vanda Jiříkovská]: Zvonění. In: Brouček, S. a Jeřábek, R. (ed.): *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska*. Sv. 3. Praha 2007, s. 1229–1230. Pk [Pavel Kurfürst]: Velikonoční obřadní idiofony. In: Brouček, S. a Jeřábek, R. (ed.): *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska*. Sv. 3. Praha 2007, s. 1125.
- 5 Vf [Věra Frolcová]: Hrkání. In: Brouček, S. a Jeřábek, R. (ed.): *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska*. Sv. 2. Praha 2007, s. 282.
- 6 D r á p a l a, D.: K sociálním a ekonomickým funkcím jarních dětských obchůzek na Záhoří. *Národopisná revue* 19, 2009, č. 2, s. 88.
- 7 F r o l c o v á, V.: *Velikonoce v české lidové kultuře*. Praha 2001, s. 143.
- 8 Tamtéž, s. 16–17, 117. Vf [Věra Frolcová]: Hrkání, c. d., s. 282.
- 9 Zm[Zdeněk Mišurec]: Obchůzka. In: Brouček, S. a Jeřábek, R. (ed.): *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska*. Sv. 3. Praha 2007, s. 649. Frolcová, V.: *Velikonoce v české lidové kultuře*. Praha 2001, s. 123. Vf [Věra Frolcová]: Hrkání, c. d., s. 282.
- 10 D r á p a l a, D.: c. d., s. 84.
- 11 Lidová kultura. *Současná podoba lidové kultury v ČR, výsledky výzkumu. Obyčejové tradice, 2008* [online] [cit. 30. 7. 2014]. Dostupné z: <http://www.lidovakultura.cz/dotazniky/08/start.php>.
- 12 Informátoři J. B. (Strážnice, nar. 1987); 28. 3. 2014. A. B. (Strážnice, nar. 1961); 28. 3. 2014. R. M. (Sudoměřice, nar. 1984); 29. 3. 2014. L. P. (Vnorovy, nar. 1984); 29. 3. 2014. K. T. (Hroznová Lhota, nar. 1992); 28. 3. 2014.
- 13 K. B. (Tvarožná Lhota, nar. 1986); 28. 3. 2014.
- 14 Na Horníacku, dle výzkumu obyčejové tradice prováděné v roce 2008 Národním ústavem lidové kultury (dále jen NŮLK), zůstalo velikonoční klepání rozšířeno ve velké míře, avšak pouze u příslušníků katolického vyznání. Evangelici, kteří se zde oproti dolňáckým obcím vyskytují, je nepraktikují.
- 15 Strážnicko (k němuž patří obec Radějov), Veselsko i Horníacko se řadí mezi slovácké subregiony, které s výjimkou některých veselských a horníackých obcí do roku 1848 náležely ke strážnickému panství. Tradičně proto mezi nimi existoval užší kontakt. Poslední jmenovaný subregion v minulosti vynikal chudobou a izolovaností vůči okolním oblastem danými svou polohou v podhůří Bílých Karpat.
- 16 P a j e r, J. ed.: c. d., s. 3, 95.
- 17 *Všeobecná encyklopedie v osmi svazcích*. Sv. 7. Praha 1999, s. 306.
- 18 Státní okresní archiv Hodonín (dále jen SOkA Hodonín). Archiv obce Radějov, AO-R, inv. č. 1. *Pamětní kniha obce Radějova*, s. 139. Kl v a ň a, J.: Lidové kroje na moravském Slovensku. In:

- Niederle, L. ed.: *Moravské Slovensko*. Svazek 1. Praha 1918, s. 138. Odkaz na chudobu Radějovjanů se uchoval i ve folkloru. Pojímání obyvatel této vesnice se však v poslední době změnilo, například mladá generace Strážničanů je vidí pozitivně, jako patrioty, lidi, kteří si uchovali svůj svéráz a jsou sami sebou. Viz zúčastněné pozorování autorky.
- 19 P a j e r, J. ed.: c. d., s. 3, 95, 271.
- 20 Například k projevům místní identity patří mezi Radějovjany rozšířené označení sebe samých za partyzány (společnost lidí žijících v tvrdých podmínkách a vymykající se svým chováním obecným zvyklostem) a komunisty (snad v opozici vůči svému výrazně katolickému okolí). Na udržování a rozvíjení uvědomění místních obyvatel se podílí také obec podporou aktivit vycházejících z lokální tradice. Ta je také vydavatelem monografie informující především o historii i lidové kultuře Radějova. Jejím cílem je uchování místního kulturního odkazu pro současné i následující generace. Viz zúčastněné pozorování autorky. P a j e r, J. ed.: c. d.
- 21 Pověsti o zvonech. In: Wikipedie, otevřená encyklopedie [online]. 2. 6. 2013. [cit. 11. 9. 2014]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Pov%C4%9Bsti_o_zvonech.
- 22 F. S. (původem z Radějova, nar. 1940); 8. 12. 2014. Z. B. (původem z Radějova, nar. 1945); 11. 12. 2014. M. P. (Radějov, nar. 2002); 21. 3. 2014.
- 23 Zm[Zdeněk Mišurec]: Chasa. In: Brouček, S. a Jeřábek, R. (ed.): *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska*. Sv. 2. Praha 2007, s. 296–297, Vf [Věra Frolcová]: *Hrkání*, c. d., s. 282.
- 24 I. H. (Radějov, nar. 1988); 19. 3. 2014.
- 25 Od třicátých let 20. století přibývá v Radějově stále více chatářů. Své příbytky si budují v lesích nad stále osídlenými radějovskými domy směrem k přilehlé rekreační oblasti Lučina.
- 26 Jedná se o odkaz na organizaci chasy, v níž je ten, kdo stojí v jejím čele, na Slovácku označován jako stárek.
- 27 V. Z. (Radějov, nar. 1987); 9. 3. 2014.
- 28 I. H. (Radějov, nar. 1988); 19. 3. 2014.
- 29 I. H. (Radějov, nar. 1988); 19. 3. 2014.
- 30 Přestože si někteří rodiče stěžují, že je jejich dětem přidělována menší odměna, než by mysleli, že by za mládka měl být zvolen někdo jiný, že se při klepání postupuje příliš rychle a malé děti nestíhají, pokud to stárek neuzná za oprávněné, ničeho nezmůžou.
- 31 J. K. (Radějov, nar. 1998); 19. 4. 2014. V. Z. (Radějov, nar. 1987); 9. 3. 2014. Z. B. (původem z Radějova, nar. 1945); v roce 2012 zaznamenala Marie Svejkovská.
- 32 T y l l n e r, L.: Tradice. In: *Malý etnologický slovník*. Strážnice 2011, s. 98.
- 33 Tamtéž, s. 98.
- 34 V. Z. (Radějov, nar. 1987); 9. 3. 2014.
- 35 Z. B. (původem z Radějova, nar. 1945); 11. 12. 2014. F. S. (původem z Radějova, nar. 1940); 8. 12. 2014. T. S. (Radějov, nar. 1961); 17. 3. 2014.
- 36 I. H. (Radějov, nar. 1988); 19. 3. 2014. M. H. (Radějov, nar. 1970); 17. 3. 2014. M. P. (Radějov, nar. 2002); 21. 3. 2014. J. K. (Radějov, nar. 1998); 19. 4. 2014.
- 37 I. H. (Radějov, nar. 1988); 19. 3. 2014. J. K. (Radějov, nar. 1998); 19. 4. 2014.
- 38 Podmíněno je především všeobecnou zaměstnaností žen, jimž patřičné vzdělání umožňuje vykonávat specializované profese. Jandourek, J.: *Slovník sociologických pojmů. 610 hesel*. Praha 2012, s. 82, 93.
- 39 P a j e r, J. ed.: c. d., s. 61–62. SOKA Hodonín. Archiv obce Radějov, AO-R, inv. č. 1. *Pamětní kniha obce Radějova*, s. 168.
- 40 Výpovědi radějovských informátorů. Fotografie Marie Svejkovské přibližně za čtyři poslední léta.
- 41 Z. B. (původem z Radějova, nar. 1945); v roce 2012 zaznamenala Marie Svejkovská. P a j e r, J. ed.: c. d., s. 80.
- 42 M. P. (Radějov, nar. 2002); 21. 3. 2014.
- 43 F. S. (původem z Radějova, nar. 1940); 8. 12. 2014. Z. B. (původem z Radějova, nar. 1945); v roce 2012 zaznamenala Marie Svejkovská. T. S. (Radějov, nar. 1961); 17. 3. 2014. I. H. (Radějov, nar. 1988); 19. 3. 2014.
- 44 F. S. (původem z Radějova, nar. 1940); 8. 12. 2014.
- 45 I. H. (Radějov, nar. 1988); 19. 3. 2014. M. H. (Radějov, nar. 1970); 17. 3. 2014. T. S. (Radějov, nar. 1961); 17. 3. 2014.

- 46 I. H. (Radějov, nar. 1988); 19. 3. 2014.
- 47 V. Z. (Radějov, nar. 1987); 9. 3. 2014.
- 48 F. S. (původem z Radějova, nar. 1940); 8. 12. 2014. Z. B., nar. 1945 však vlajky nepamatuje.
- 49 Viz výpovědi radějovských informátorů. Už jen samotné souboje mezi *stranami* zařazují klepačku mezi výrazně chlapecké aktivity, jejichž ráz účast dívek narušuje. Jedním z důvodů oslabení rivalit skupin tedy může být i změna atmosféry v kolektivu s příchodem dívek.
- 50 Co pro chlapce *klepačka* znamená a jak je i pro ně důležitá účast na každé občůzce, ukazuje vzpomínka Z. B.: „*Jako pětiletý kluk, dyž sem začal klepat – mojí mamce mě bylo líto, tak mě nezbudila [...] Oni už teda šli kolem těch oken našich, já sem slyšel ten hluk [...] A teď sem se probudil, skočil sem k oknu a teď vidím, že oni už všichni idou a já teda su v pyžamu. No tak sem začal strašně plakat, mamka teď viděla, že strašně neštěstí se stalo [...] honem mně nějak oblikla, jenomže ono přece chvilku to trvalo, oni už byli daleko [...] tak sem to vzdal. [...] Ale ten moment, ten hluk, jak ně to zbudilo v té posteli, jak sem skočil k tomu oknu a teď je vidím, že oni idou, no to dybych žil sto padesát roků, tak se pořád vidím, jak su u toho okna [...].“*
- 51 I. H. (Radějov, nar. 1988); 19. 3. 2014.
- 52 M. P. (Radějov, nar. 2002); 21. 3. 2014.
- 53 M. H. (Radějov, nar. 1970); 17. 3. 2014. I. H. (Radějov, nar. 1988); 19. 3. 2014.
- 54 M. P. (Radějov, nar. 2002); 21. 3. 2014.
- 55 I. H. (Radějov, nar. 1988); 19. 3. 2014.
- 56 M. P. (Radějov, nar. 2002); 21. 3. 2014.
- 57 Z. B. (původem z Radějova, nar. 1945); 11. 12. 2014. V. Z. (Radějov, nar. 1987); 9. 3. 2014. M. P. (Radějov, nar. 2002); 21. 3. 2014. Drápala, D.: c. d., s. 86, 88.
- 58 Pk [Pavel Kurfürst]: c. d., s. 1125–1126.
- 59 Striktnější zachovávání hierarchie klepacích nástrojů u starších generací mohlo být podmíněno také finanční dostupností jednotlivých nástrojů, která hrála větší roli než dnes. M. P. (Radějov, nar. 2002); 21. 3. 2014. Z. B. (původem z Radějova, nar. 1945); 11. 12. 2014.
- 60 I. H. (Radějov, nar. 1988); 19. 3. 2014. M. P. (Radějov, nar. 2002); 21. 3. 2014. J. K. (Radějov, nar. 1998); 19. 4. 2014. F. S. konkrétně uvádí Cyrila Tomšeje a výrobce Matyáše. Viz F. S. (původem z Radějova, nar. 1940); 8. 12. 2014.
- 61 F r o l c o v á, V.: *Velikonoce v české lidové kultuře*. Praha 2001, s. 117.
- 62 Například Strážnice, některé obce na Uherskohradištsku. Viz zúčastněné pozorování autorky ve Strážnici. Č í h a l, P.: Velikonoční hrkání na Uherskohradištsku. *Národopisná revue* 18, 2008, č. 3, s. 165. Č í h a l, P.: Hrkání v Hradčovicích. *Malovaný kraj* 45, 2009, č. 3, s. 17. C r l a, J.: Klepání o Velikonocích. *Malovaný kraj* 48, 2012, č. 2, s. 9.
- 63 T. S. (Radějov, nar. 1961); 17. 3. 2014.
- 64 M. P. (Radějov, nar. 2002); 21. 3. 2014.
- 65 M. P. (Radějov, nar. 2002); 21. 3. 2014. M. H. (Radějov, nar. 1970); 17. 3. 2014.
- 66 F r o l c o v á, V.: Velký pátek. In: Brouček, S. a Jeřábek, R., (ed.): *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska*. Sv. 3. Praha 2007, s. 1127–1128.
- 67 Výpovědi radějovských informátorů. Informace o dalších oblastech Slovácka se vztahují k první polovině 20. století. Viz N i e d e r l e, L. a C h o t e k, K.: Zvyky a obyčeje. In: Niederle, L. ed.: *Moravské Slovesko*. Svazek 2. Praha 1918, s. 771–772. P a j e r, J.: *Čtení o Horňácku*. Strážnice 2013, s. 106. N e k u d a, V.: *Veselsko*. Brno 1999, s. 172. C r l a, J.: c. d., s. 9.
- 68 F r o l c o v á, V.: *Velký pátek*, c. d., s. 1127–1128. F r o l c o v á, V.: *Velikonoce v české lidové kultuře*. Praha 2001, s. 17, 109.
- 69 F. S. (původem z Radějova, nar. 1940); 8. 12. 2014. Z. B. (původem z Radějova, nar. 1945); 11. 12. 2014. T. S. (Radějov, nar. 1961); 24. 11. 2014, M. H. (Radějov, nar. 1970); 17. 3. 2014, V. Z. (Radějov, nar. 1987); 9. 3. 2014.
- 70 Věra Frolcová rozlišuje několik rolí Jidáše. Za starší formu, která byla na Slovácku zachycena v první čtvrtině 20. století, považuje *honění Jidáše*, který před ostatními klepáči, častován posměšky, utíkal. Nakonec byl chycen a někdy i symbolicky oběšen. N i e d e r l e, L. a C h o t e k, K.: c. d., s. 772. F r o l c o v á, V.: *Velikonoce v české lidové kultuře*. Praha 2001, s. 121, 249. Mladší formou je občůzka klepáčů s Jidášem, který okolo skupiny pobíhá a provádí neplechty. To bylo ve čtyřicátých letech zaznamenáno na Veselsku a v sedmdesátých letech na Uherskohradištsku. N e k u d a, V.:

c. d., s. 172. Frolcová, V.: *Velikonoce v české lidové kultuře*. Praha 2001, s. 122. Od sedmdesátých let se jev dle výzkumů obyčejové tradice vyskytoval hlavně na Uherskohradištsku, především v obcích okolo Velehradu. Zde se až do současnosti zachoval jako vedení Jidáše svázaného provazem v čele skupiny klepáčů v Modré a v Břestku v roli vedoucího skupiny při koledování chlapců na závěr klepání. Jidáš tradičně figuroval při jedné z obchůzek konaných na Velký pátek nebo někdy na Bílou sobotu. Viz Frolcová, V.: *Velikonoce v české lidové kultuře*. Praha 2001, s. 122, 249. Číhal, P.: Velikonoční hrkání na Uherskohradištsku. *Národopisná revue* 18, 2008, č. 3, s. 165. V ostatních částech Slovácka se dle výsledků výzkumu obyčejové tradice prováděné v roce 2008 NÚLK Jidáš při chlapeckém klepání nevyskytuje. Lidová kultura. *Současná podoba lidové kultury v ČR, výsledky výzkumu. Obyčejové tradice, 2008* [online] [cit. 30. 7. 2014]. Dostupné z: <http://www.lidovakultura.cz/dotazniky/08/start.php>.

- 71 I. H. (Radějov, nar. 1988); 19. 3. 2014.
- 72 Konkrétní znění, ale již nepamatuje. F. S. (původem z Radějova, nar. 1940); 8. 12. 2014.
- 73 I. H. (Radějov, nar. 1988); 19. 3. 2014. F. S. (původem z Radějova, nar. 1940), zapsal roku 2012.
- 74 M. H. (Radějov, nar. 1970); 17. 3. 2014. M. P. (Radějov, nar. 2002); 21. 3. 2014.
- 75 I. H. (Radějov, nar. 1988); 19. 3. 2014.
- 76 Frolcová, V.: *Velikonoce v české lidové kultuře*. Praha 2001, s. 123, 218. Výpovědi informátorů. Odměna klepáčů však nemusela být ve starším období, než je námi sledované, samozřejmou. Viz Drápal a, D.: c. d., s. 89.
- 77 F. S. (původem z Radějova, nar. 1940); 8. 12. 2014. Z. B. (původem z Radějova, nar. 1945); 11. 12. 2014. T. S. (Radějov, nar. 1961); 24. 11. 2014. M. H. (Radějov, nar. 1970); 24. 11. 2014. V. Z. (Radějov, nar. 1987); 9. 3. 2014.
- 78 F. S. (Radějov, nar. 1940), zapsal roku 2012.
- 79 T. S. (Radějov, nar. 1961); 17. 3. 2014.
- 80 V. Z. (Radějov, nar. 1987); 9. 3. 2014. I. H. (Radějov, nar. 1988); 19. 3. 2014. J. K. (Radějov, nar. 1998); 19. 4. 2014. M. P. (Radějov, nar. 2002); 21. 3. 2014. K situaci, kdy kostelní zvony zvonily po začátku *klepačky*, došlo před několika lety. Tehdy se jednalo o poruchu automatického zařízení pro pohon zvonů. V Radějově to vyvolalo pobouření, záležitost se ale rychle urovnala.
- 81 Navrátilová, A.: Obyčej. In: *Malý etnologický slovník*. Strážnice 2011, s. 77–78.
- 82 Navrátilová, A.: *Obřad*, c. d., s. 76–77.
- 83 Erikson, T. H.: *Sociální a kulturní antropologie: přibuzenství, národnostní příslušnost, rituál*. Praha 2008, s. 263–266.
- 84 Zm[Zdeněk Mišurec]: *Obchůzka*, c. d., s. 649.
- 85 Lt [Lubomír Tyllner]: Koleda. In: Brouček, S. a Jeřábek, R. (ed.): *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska*. Sv. 2. Praha 2007, s. 380.
- 86 Jandourek, J.: c. d., s. 129. Davidová, K.: Chorea Bohemica: folklorní soubor jako místo pro vnitřní emigraci. *Národopisná revue* 18, 2008, č. 4, s. 202. *Nový akademický slovník cizích slov*. Praha 2011, s. 426.
- 87 V. Z. (Radějov, nar. 1987); 9. 3. 2014. M. H. (Radějov, nar. 1970); 17. 3. 2014. T. S. (Radějov, nar. 1961); 17. 3. 2014.
- 88 Hrkání v náročném terénu, podstatně delší trasa, ale díky nižšímu počtu domů menší odměna.
- 89 I. H. (Radějov, nar. 1988); 19. 3. 2014. J. K. (Radějov, nar. 1998); 19. 4. 2014.
- 90 Davidová, K.: c. d., s. 202. Erikson, T. H.: c. d., s. 263–266.
- 91 S některými z nich se v současnosti setkáváme v jejich folkloristické podobě.
- 92 SOKA Hodonín. Archiv obce Radějov, AO-R, inv. č. 1. *Pamětní kniha obce Radějova*. SOKA Hodonín. Městský národní výbor Radějov, MNV-R. *Kronika obce Radějov 1952–1985*. Zúčastněné pozorování autorky.
- 93 Pk [Pavel Kurfürst]: *Velikonoční obřadní idiofony*, c. d., s. 1125. Vf [Věra Frolcová]: *Hrkání*, c. d., s. 282. Frolcová, V.: *Velikonoce v české lidové kultuře*. Praha 2001, s. 114–123. Jančář, J.: *Lidová kultura na Moravě*. Strážnice 2000, s. 197–198.
- 94 Číhal, P.: Velikonoční hrkání na Uherskohradištsku. *Národopisná revue* 18, 2008, č. 3, 164–165.
- 95 Crla, J.: Klepání o Velikonocích. *Malovaný kraj* 48, 2012, č. 2, s. 9.
- 96 Pospišilová, J.: Jak sme řepotali. *Národopisná revue* 9, 1999, č. 2, s. 91–93.

Mgr. Klára B i n d e r o v á (n. 1986), studentka doktorského programu Ústavu evropské etnologie Masarykovy univerzity v Brně. Ve svém odborném zájmu se věnuje především problematice modrotisku. Dále se zaměřuje na tradiční kulturu Slovácka, zejména na oblast Strážnicka a jeho rodinné a výroční obyčeje, lidová řemesla, z duchovní kultury pak na otázku folklorismu.

“And Am I Going to Be Rewarded?” Easter Rattling in Radějov

A b s t r a c t

Easter rattling is carried out in the catholic village of Radějov since the Maundy Thursday to the Holy Saturday during the time of commemoration of Jesus' suffering and death when the bells do not chime. It is a custom of a roundabout character during which the high noon, angelus and the hour of Jesus' death are announced by means of rotund instruments. This is carried out by boys at preschool age or by schoolboys. When rattling, the rattlers from Radějov are organized in three groups, each of them having its head. This is usually the oldest boy of the given group. His rank is based upon the number of the years the boy in which the boy in question took part in roundabouts.

Rattling consists of two parts. The first one is a roundabout itself, a serious and responsible job preserving a long-time tradition in its fullest. However, the activity could not do without the self-sacrifice of its participants. An entertaining part of rattling serves as a compensation for possible detriments and it is connected with spending some time in shelters built by boys in the periphery of the village.

The roundabouts of rattlers from the second half of 20th century and the early 21st century have some magical and religious elements which, however, have lost their original meaning. The last vivid and thriving part of the custom is its social aspect. The boys preserve the tradition for which and they are rewarded by little presents. This way they are reasserted and at the same time solidarity of the village community is strengthened.

„Und bekomme ich eine Abrissgabe?“ Osterratschen in Radějov

Z u s a m m e n f a s s u n g

Das Osterratschen oder Osterklappern ertönt in der katholischen Gemeinde Radějov von Gründonnerstag bis Ostersonntag, wenn zum Gedenken an die Leiden und den Tod Christi die Glocken nicht läuten. Es handelt sich um einen Umgangsbrauch, bei dem durch die Klappergeräte Mittag, Vespergebet und Christi Todesstunde angezeigt werden. Darum kümmern sich die Buben im Schul- und Vorschulalter. Die Osterratscher von Radějov bilden zu dieser Gelegenheit eine entwickelte Organisation und teilen sich dabei in drei Gruppen, die jede ihren Ältesten hat. Zum Ältesten wird der älteste Junge in der jeweiligen Gruppe. Die Anzahl Jahre, die ein Junge beim Osterratschen bereits dabei war, entspricht seiner Stellung unter den Ratschern.

Das Osterratschen besteht aus zwei Teilen. Der erste ist der Ratscherumzug selbst, eine ernsthafte und verantwortungsbewusste Handlung zur Bewahrung der langjährigen Tradition in ihrem vollen Umfang. Dies kommt jedoch nicht ohne die Opferbereitschaft der Teilnehmer aus. Als Kompensation für diese Nachteile dient der vergnügliche Teil, wobei die Jungen ihre Freizeit in am Rand von Radějov selbsterbauten Unterständen verbringen.

In den in der zweiten Hälfte des 20. Jahrhunderts und Anfang des 21. Jahrhunderts stattfindenden Umzügen der Osterratscher sind magische und religiöse Elemente enthalten, die jedoch ihre ursprüngliche Bedeutung bereits verloren haben. Der letzte noch lebendige und sich entfaltende Teil des Brauchs ist der soziale Gesichtspunkt. Die Jungen bewahren die Tradition und werden dafür mit kleinen Gaben entlohnt. So werden sie in ihrem Bemühen bestätigt und zugleich wird die Zusammengehörigkeit der Dorfgemeinschaft gefestigt.